

Давид (ПЕРОВИЋ)

Коментари учесника из Српске Цркве на Осми теолошки дијалог
Мешовите комисије Православних Цркава и Светске алијансе
реформских цркава на тему – Светост Цркве

(Манастир Бранковану, Румунија 3/10 септембар, 2003. године)

СВЕТОСТ ЦРКВЕ – СВЕТОСТ ПРОЈАВЉИВАНА У ЦРКВИ И КРОЗ ЦРКВУ

*Господе, Дому Твоме доликује светиња
у долготи дана (Псалам 92, 5).*

Бог Отац је Свети – Отац је као Монархијско начело узрок светости Сина и Духа, а они су опет, од вечности, једнако свети са (σύν) Богом Оцем.

Један је Свети, Један Господ, Исус Христос, у славу Бога Оца, са Светим Духом. Амин. Такав је црквени исказ о доживљају светости у најпотпунијем смислу речи, а такво је и црквено доксолошко исповедање. Затим, нема друге светости верних у Цркви пре њиховог свето-тајинског освећења. Зато се светост не може и не сме поистоветити са подвижништвом, него са мером личног односа и сједињености са Христом и са ближњима, аналогно личној вери, нади и љубави.

Дух је Свети и Онај Који освећује, а Њега нико не освећује.

Светост спада у личносну категорију – Христос је Свети са Оцем и са Светим Духом.

Светост је у вези са природом или суштином Божјом – она је оно заједничко, а не различито трима божанским Ипостасима. Она се односи на својства божанске суштине или природе, а не на својства Ипостаси или Личности.

Божанска светост спада у категорију божанских ипостасних нестворених енергија. Света Тројица пројављује Своју вечну светост као Своју вечну славу, у којој заједнице и анђели, и људи и твар. У вези са божанским ипостасним енергијама пак, ми смо принуђени да се користимо префиксом *над* и да говоримо: божанско *над-знање*, *над-доброта*, *над-моћ*, *над-светост*, јер се све то превазилази у Богу. Наша вера да се божанске ипостасне енергије распростиру преко целокупне творевине и прожимају је, односно да се логоси твари или словеса налазе у складу са евхаристијском сврховитошћу и у вези са њом самом, никада се не односи на енергије или логосе по себи, као што се уосталом вера не односи ни на Тројицу узету по себи. Наша вера се увек и најпретиче Ипостаси или Личности, па затим с њима у вези и њихових енергија и логоса. Појам личности у сотириологији је незаобилазан! Откривење и спасење се пројављује и остварује у пневматизованом Христу (2. Кор. 4, 6). Ако не постоји ништа више и ништа даље од личности са којом бисмо општили – *од личности ка личности* – онда не можемо говорити о *не-личности* или о *над-личности*, ма колико нашем апофатичком богословљу доликосмо драгоцени префикс *не* или *ипер*. И у историји и у есхатологији личност је иста, па се зато не може говорити о личности у историји а о над-личности у есхатологији.

Док је апофатизам у односу на божанску суштину и божанске енергије императиван па слободно говоримо о *надсуштаственом*, *надбожанственом*, *наддобром* или *надсветом*, дотле никада не можемо ићи даље или с оне стране Ипостаси Свете Тројице па говорити о *над-ипостаси* или *над-личности над-Оцем*, или *над-Сином* или *над-Духом Светим*. Божанске Личности нам се откривају преко својих Имена и Њихово *битиословије* (онтологија) је апсолутно. Дакле катафатика или информатика, а не апофатика, игра кључну улогу у вези са онтолошким садржајем личности, јер она само богословље чини замисливим и могућим и аутентичним у нашем молитвеном и светотајинском искуству.

Светост спада у категорију заједницења – свети су личносно и заједно и перихоретички Отац и Син и Свети Дух.

Светост спада у црквену категорију – Црква је света – она као тотални пневматизовани Христос: Глава и Тело (Totus Christus: Caput et Corpus). Христос је заволео Цркву да је себе предао за њу, да је освети, очистивши је крштењем у води речју, да је стави преда се, славну Цркву, која нема мрље ни боре, или што томе слично, него да буде света и непорочна (Еф 5, 25–27).

Светост спада у епиклезичку категорију – Дух Свети Који почиња на Христу и Који је са Христом, непрестано се призива да силази на творевину да би је освећивао и охристовљавао, а Христа враћао у историју.

Светост спада у категорију причасности – Тело и Крв Господа Исуса Христа су пресвети Дарови, и изван ових светих евхаристијских Дарова не може се наћи ништа светије, ма колико трагали за нечим светијим од њих самих.

Светиња и свето се не може ни појмити ни искусити без Светиње и истинске Скиније, коју је поставио Господ Свештенослужитељ а не човек (Јевр 8, 2).

Хришћанско искуство онтологије јесте христолошко-светотајинско, и опет, хришћанска онтологија је незамислива без личносног христолошко-светотајинског реализма. Зато свакога ко хришћане нетрезвено одбија од Причешћа треба сматрати виновником схоластике и атеизма.

Као што је услов за светост и светитељство подвиг личносног заједницења у благодати или Помазању (1. Јн 2, 20, 27), тако је подвиг верности речима и заповестима Јеванђеља услов за богољубље и богопознање у Духу Истине (Јн 16, 13). *И онај који држи заповести Његове у њему пребива, и Он у њему. И по томе знамо да Он пребива у нама, по Духу Којега нам је дао. А ми нисмо по телу него по Духу, пошто Дух Божи живи у нама. А ко пак нема Духа Христова, он није Његов* (1. Јн 3, 24; 4, 13; Рм 8, 9. 1; Кор 3, 16; 6, 19. 2; Кор 6, 16. 3. Књига Мојсијева 26, 12). *Као што је Он, и ми смо у овоме свету. Имамо као девица родитељску заповест да останемо у Њему да када се јави имамо слободу, и да се не постидимо пред Њим о Доласку Његовом* (1. Јн 4, 17; 2, 28).

Светост спада у есхатолошку категорију – Прослављени и Васкрсли и евхаристијски Христос борави са нама до скончања света – Он Који нас још сада и овде уводи у свете станове Оца Свога Небескога.

Светост је једино ново под сунцем – Христос је Ново Сунце Правде, Сунце и Нове Земље и Новога Неба; Христос Цар Славе, исти јуче и данас и у векове и на сву вечност – *аудиос* (αἰδιος).

Ми смо свети по причасности – литургијски Сабор причесника који се никада не разилази већ остаје сједињен у Духу Светом.

Светост спада у релациону категорију – ми богоопшtimo са пневматизованим Христом, освећујемо се и постајемо свети *ката метхексис* (κατὰ μεθεξίς).

Благодат не угрожава твар када је дотиче и прожима, него је освештава и преображава у нову. Она дакле чува њену неповредивост. Ма-

кар да се тело божанскога Логоса Христа у тајни оваплоћења обожило, оно се Духом Светим сачувало као истинито, човечанско тело. Исто важи и за свете мошти.

Благодат Божја делује у нама као квасац у тесту са циљем да нас учини евхаристијским бићима која се непрестано приносе Богу Оцу на освећење и душе и тела, како бисмо сви живели не себи већ да би Христос са Оцем и Духом живео у нама; и даље, да бисмо постали беспочетни и бескрајни, духовни и вечни.

Светост се простире од *христоалфа* до *христоомега* – пневматизовани Христос је наше апсолутно Обличје или подобје и ослонац у мислима, речима, делањима, настројењима; у вери, нади, љубави; у самоћи и заједници; у времену и простору; у кретању и мировању; у историји и у есхатологији; у животу и у смрти која се у Његовој смрти урушила. Христос је човекољубац, као што је и Црква човекољубива мати. Христос Који Себе поистовећује са Црквом ни за трен не оставља своју децу саму, почев од њиховог новог рођења па до њихове смрти, него их за њу припрема уз обиље утехе.

Господ Силни и свето Име Његово чини нам величину (Лк 1, 49). По Светоме Који нас је позвао ми сами бивамо свети у свему живљењу. *Јер је написано: Будите свети, јер сам ја свет* (1. Птр 1, 15 – 16; Лк 1, 75; Лев. 11, 44).

А догоди се у дане оне да изиђе на гору да се моли; и проведе сву ноћ у молитви Богу (Лк 6, 12). Као што се Господ сву ноћ молио Богу Оцу и био с Њим, тако се и ми молимо и све чинимо да одемо из тела и настанимо се код Господа (2. Кор. 5, 9). Али за тако што потребан је живот достојан Јеванђеља Христовог и остајање у једном духу и борба за веру јеванђелску (Фил 1, 27). Тако би нас Бог мира посветио потпуно, и васцели дух наш и душу и тело сачувао без порока за долазак Господа Христа (1. Сол 5, 23). А после тога овако ће рећи Високи и Узвишени, Који живи у вечности, Које је име Свети: на висини и у светињи обитавам, и са оним који је скрушена срца и смерна духа, оживљујући дух смерних и оживљујући срца скрушених (Ис 57, 15). А онда ће се говорити: ништа није чинио из пркоса нити за празну славу, него је друге сматрао већим од себе (Фил 2, 3; 5, 26), човек који је по Духу живео и по Духу ходио (Гал 5, 25).

Светитељ је јединствено достигнуће црквене заједнице, и опет, специфичан свети плод црквеног односа човека са пневматизованим Христом по благовољењу Бога Оца. Зато је светитељ есхатолошки човек, неодвојив од Христа са Оцем и Духом и незамислив без Њих, али

и неодвојив од црквене заједнице и незамислив без ње. Он је неко кога је Господ наоружао преподобијем или светошћу као огњеним мачем. Светитељ, ма колико био личан, није индивидуално ни приватно свет и одуховљен, већ је увек такав као члан црквене евхаристијске Заједнице многобројних личности у Духу Светом.

Светитељи Божји руше утврђења, обарају помисли (Еф 6, 13) и сваку охолост која устаје против познања Божјега, и покорављају сваку помисао на послушност; све то пак силним оружјем Божјим (2. Кор 10, 4 – 5). Такве светитеље хвали Сами Бог (Исто, стих 18) и назива их братом Својим и сестром Својом и матером Својом (Мк 3, 35). *Јер и Онај Који освећује и они који се освећују, сви су од једнога, зато се не стиди да их назива браћом* (...) (Јев 2, 11).

Светост је начин хришћанског живота сада и овде, начин живота као у икони Царства Божјег. Он захтева старање о миру са свима и старање о светости, без које нико неће видети Господа (Јев 12, 14. 3; Мојс 11, 44). Свети живот је могућ и реалан јер нас Бог призива у светост (1 Сол. 4, 7), то јест у освећење у Исусу Христу (1. Кор 1, 2). Воља Божја је светост наша, и да сваки од нас зна држати своје тело у светости и чисти. Ту вољу Божју, угодну и савршену, можемо сазнати само искуством, а оно се стиче преображајем помоћу обновљења ума (1. Сол 4, 3 – 4; Рм 12, 2; Еф 5, 17, 3).

Светости по благодати, за разлику од светости по призивању и називању, нема без очишћења од сваке нечистоте тела и духа, и без делања у страху Божјем.

Етос празновања Светих у заједници огледа се у следећем: *када се један уд прославља, с њим се радују сви удови* (1. Кор 12, 26), на сваком месту призивајући име Господа нашега Исуса Христа (1. Кор 1, 2).

Врлина пак и светост и блаженство и садржај хришћанског живота нису ништа мање од укуса Царства Божјег; они су садржај личних односа у самом том Царству.

Грех и обесвећеност су отпадање од светотајинствености, неузимање рајске хране бесмрћа (благодати Духа Светога), живљење не по Богу него по себи и по стихијама света, по другима и по свету без Бога; једном речју, живљење оним чиме се поспешује труљење и афирмише смрт.

Богови умне силе нам представљају светост без Свесветога Христа, и опет, без Христа са Светим Духом; а представљају је као безлично *то Пан* (τὸ πᾶν), *Апсолут, Једно, пантеизам*; или као *Великог Инквизитора, Софију, Унгрунд, Архитекту, Трилатералну комисију*; или

опет као *Технотронолога*, *его* – фарисеја, лажног пророка, месију, идола и козмократора.

Христос заједно са Оцем и Светим Духом васпоставља црквени, светотајински живот. Тај живот истовремено је и историјски и есхатолошки, али у првом реду усмерен к Царству Божјем које непрестано долази к нама и пројављује се симболички и иконички, но зато нимало мање стварно.

Црква сама јесте света Тајна над тајнама, и опет, она сама је икона и символ и сигнал Царства Божјега у његовом непрестаном долажењу и емитовању к нама и његовом лоцирању у светој Евхаристији.

То коначно значи да је Црква тајна почетка, краја и остварења света, али и тајна пројаве Царства Божјег. Налазећи се између та два пројимајућа пола, она достиже свој царски статус патриарха.

Коментар на изложење теме

THE HOLINESS OF THE CHURCH

prof. Dr Michael Weinrich

1. Потреба за теолошким дијалогом пројављује се тамо где су вера и љубав, догматика и етика једног од саговорника проблематичне.

2. Антрополошки минимализам скраћује еклисиолошку и христолошку перспективу. Међутим, Христос је *Totus Christus, Caput et Corpus*, а ми смо чланови Његовог Тела. Ми смо грешни људи Свете Цркве коју Дух Свети непрекидно конституише сталним враћањем Христа у историју и у чијој светости ми партиципирамо. Протестанти реформисти су оптерећени етичким статусом човека па сву тежину пребацују и на теологију *par excellence*. А управо христоцентричном онтологијом превазилази се моралистичка и психологизована христологија, па наш живот у пневматизованом Христу постаје благодатни реализам.

3. Благодарјећи чињеници да *Бог јесте Онај Који Јесте*, и да ће бити *Онај Који ће Бити*, ми смо пред Њим увек оно што можемо бити, и оно што ћемо бити, без опасности да такав наш статус може бити угрожен оним што сада јесмо. Дакле, када Бог не би био *Онај Који Јесте*, Он би кажњавао сваки наш грех и на сваку нашу слабост би морао реаговати легалистички, не допуштајући нам да по Његовом промислу постанемо оно што можемо постати и бити, захваљујући опет Његовом дару покајања, нама намењеном.

*Коментар на реферат prof. Kim Yong-Bock,
и на недоумице dr Dawn De Vries*

4. Критеријум и печат светости јесте учешће у сакраменталном животу Цркве; у њој у којој се заједници у пуноћи светости Христа са Оцем и са Духом Светим; у којој Дух Свети освећује све чланове Цркве а Кога нико не освећује. У најизузетнијем смислу пак, Христос је Свети, а чланови Његовог Тела су свети по учешћу; нехришћани опет, потенцијално и по призивању – захваљујући логосности целокупне твари која чезне да буде освештана и да се упокоји у Христу. Тако, благодарјећи чињеници логосности и пријемчивости за благодат, ми намерно избегавамо да прецизирамо границе Цркве, иако добро знамо где је права Црква. Такође избегавамо да дефинишемо невидљиво Тело Цркве, али остајемо свесни чињенице да сами припадамо њеном видљивом Телу. Такође смо свесни проблема спасења оних који у историји никада неће постати овце тора Христовог, као што смо опет свесни постојања идеје и потребе спасења код нехришћанских народа, односно идеје о светим људима обдареним узвишеним моралним животом. Изнова се враћамо темама: светости, ауторитета Библије, светих Отаца, методологије богословља, да бисмо свој исказ свели на полазиште да ми не технологизирамо речима, макар оне биле и библијске, светоотачке или сакралне. Не, него сведочимо своју делатну веру у Духу која није израз надмудривања и спретније употребе речи, већ је светотајинска пројава благодатне силе.

5. Могућност нашег поновног уједињења са неправославним хришћанима је крајње неизвесна јер они озакоњују секуларне видове живота на штету хришћанских, чиме остају ван домашаја православног етоса. Међутим, њима се може помоћи теолошким разговорима са њиховим представницима и делегатима. За један такав крајње одговоран посао неопходно је познавати предањску теологију, теологију пре драстичне поделе хришћанске Икумене на источну и западну.

6. Врхунац саблазни представника Светске алијансе реформских цркава (prof. Dr Michael Weinrich и пастор Dr Dawn De Vries) на Осмом митингу мешовите комисије у Румунији била је расправа о томе да ли пали човек може својим животом да подражава анђелима. Људе, какви год били, и колико год се они међусобно не слагали, Господ најпре сложи, а затим их Себи уподоби. Па када их Он Себи уподобљује, како се они не би уподобљавали анђелима?!

7. Само у дијалогу са свима осталима наш ум се може потпуно ослободити (професор Власиос Фидас).

8. Ми можемо наћи истиниту веру, и опет, неко је може наћи само када она достигне своју литургијску зрелост.

9. Познање истине побожности (*Тит* 1, 2) истоветно је са црквеним предањем. Склоност свих људи к побожности и њихова потреба за њом, међутим не и за познањем истине, истоветна је са разним другим и другачијим предањима, но не и са оним које је произашло из откривења о Богочовеку Христу – Христу Који је Себе поистоветио са Црквом која Га исповеда као *тоталнога Христа* (*Totus Christus – Caput et Corpus*) и *срце* саме Цркве.

10. Оно што нам Црква поверава то нам Христос поверава, и оно што нам је Он као Спаситељ заповедио, то нам је Црква заповедила; да речју и делом треба сведочити да се јавила благодат Божја спасосна свим људима (*Тит* 1, 3; 2, 11).

11. Апофатички метод не подразумева увек и у свему одричну конотацију. Икономијско богословље је увек катафатички интонирано јер одражава реалност Домостроја спасења.

12. Слепо понављање речи светих Отаца такође може бити један вид протестанског *sola scriptura*.

13. Јерархија римокатоличке Цркве канонизује за блаженог и светог свакога оног кога она хоће, православна Црква пак само оне које њен верни народ препозна као свете Божје људе и угоднике, и то опет само када их благодат Божја пројави као такве.

14. Протестанти, односно реформисти нису дорасли разговорима о вери са православнима. Њима треба предочавати доказе о плодови-ма православне вере. Јер сви они заједно, за разлику од православних, нису спремни да узму крст и да страдају за Христом; односно да се на својој земљи и у своме свету осећају странцима.

15. Зашто је укус хришћанства Светске лиге реформских цркава легалистички и опор?! Зато што су га оснивали лаици без благодати свештенства. Њене предикаонице висе над главама протестанског света као хиновске птице без топлине у себи; у сваком случају немају ону топлину Духа Светога као *колосалне птице* која је загревала воде животног енергијом док се надносила над њима (*Књига Постања* 1, 2. *Шестоднев* светог Василија Великог).

16. Религија књиге код протестаната и њихових огранака потребује људски ум као арбитра и медијатора у великој перипетији протестовања против латинске аутократије и самовоље у питањима вере и власти. Бљеснувши оштрином протестантски ум је ипак вероисповедање Лутерово, Цвинглијево, Калвиново (Реформацију), а не апостолски и

светоотачки период означио почетком и наставком хришћанске вере. Међутим, у његовом протестовању нема предах: безбројне секте су оно што он непрестано убира као данак; граница између старих протестаната и мисионарских цркава Азије сада је тешко уочљива. То јест, протестантски свет отреса са себе хришћанство као изношену, подерану и запрљану одећу, и хрли к новим, модернистичким и постмодернистичким видовима хришћанства. Сајентологија у спрези са геополитичким глобализмом отворила је Пандорину кутију. Протестантизам несумњиво пролази кроз смртну и паклену агонију. Истовремено, православнима се тешу нови крстови на којима ће бити поново разапињани, а подлажу им се и нове ломаче на којима ће бити спаљивани.

17. Реформски амерички огранак који се такође појавио као реакција на лутеранство и римокатолицизам, потврдио је мисао оца Георгија Флоровског да православни знају где је права Црква, али да не знају где су њене границе. У ствари, њене границе су пре свега људско срце са потребом за покајањем. У вези са реформским америчким огранком у Брашову пак (огранком западног хришћанства, иначе разбијеног на пет великих целина – римокатоличку, протестантску, лутеранску, презвитеријанску и реформску), приметно је да он излази ван оквира Цркве и наличи конфесионалном *underground*-у или екстремној десници која скрива крст а истиче звезду.

Реакција на теолошки текст

EVALUATION OF THE DIALOGUE...

Мешовите комисије Православних и Реформиста – који је отац Георгије Драгаш саставио на основу њених извештаја о раду током досадашњих осам званичних сусрета (1988 – 2003)

18. Говорити о новој, другој икономији Духа Светога, са Педесетницом као почетком, погрешно је и нетачно! И опет, говорити о посебној икономији Духа Светога после перипетије коју је створио Владимир Лоски својом теоријом о *Другој икономији* Духа Светога (на коју су реаговали православни богослови и успешно је кориговали), неумесно је и ризично. Овај проблем дакле успешно су решили теолози: митрополит Јован Зизјулас, епископ Атанасије Јевтић, Ставрос Јагазоглу, отац Николаос Лудовикос и други, па неузимање те релевантне чињенице у обзир, него даље прежвакавање ове теме – не само да делује гротескно – него и несувисло. Цео процес настанка не-

православне и небогословске теорије о *Другој икономији Духа Светога*, који се иначе одиграо у Дијаспори, подробно је анализиран и превреднован у докторској дисертацији подносиоца ових извештаја, дисертацији под насловом *Пневматологија светог Василија Великог*. Наиме, ми не можемо говорити о другој, или о посебној икономији Духа Светога када знадемо да Дух Господњи почива на Исусу Христу и са Њим, о чему још Сами Господ говори устима Свога светога пророка Исаије (*Лк 4, 18*).

19. Реформисти су из своје хришћанске легитимације искључили назив Црква, вера им је обљутавила, и само их поновна евангелизација може довести у ред и поредак. Докле су Реформисти стигли? Докле да су се многи одали замршеним политичким и полицијским перипетијама. Треба им рећи: склоните се у страну. Само Господ, ако хоће, може учинити да се ујединимо (Реакција професора Христоса Вулгариса).

20. Међу позваном браћом Румунима нема ни много мудрих по телу, ни много моћних, ни много племенита рода, али је Господ преко њих посрамио мудре и јаке и обесне нашега века (*1. Кор 1, 26 – 27*).

21. Православно богословље је и ампутацијом кадро да очисти и излечи духовно оболелог човека, и то без опасности да он пострада, а затим и да га потпуно обнови.

Коментари са дуплог Међународног симпозиона са темама:

**ПУСТИЊСКИ ОЦИ ГАЗЕ, ВАРСАНУФИЈЕ,
ЈОВАН И ДОРТЕЈ**

и

**ПОМЕСНИ САБОР РУСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
1917 – 1918 године**

(Бозе, Италија, 14/23 септембра, 2003. године)

МЕШОВИТИ РИМОКАТОЛИЧКИ МОНАСТИР У БОЗЕУ

1. Унутрашњост храма римокатоличке Цркве одсликава римску царску палату. Монаси и монахиње стоје у њој као римска легија у поретку; или опет, као дворјани одевени у свечане беле тунике и учествују у дворским свечаностима, певајући и произносећи химне и текстове. Појава и профил папе као понтифеха махсимуса из описане структуре неизбежно

израста у појаву корифеја целокупне грађевине. То је тренутак када се римско Царство преображава у Цркву, али и када се римска Црква прожима духом самога римскога Царства, па се и поистовећује с њим. Код римокатолика је ова појава уочљивија захваљујући целокупном црквеном церемонијалу, поједностављеном до огољености и натурализма.

2. Монашка заједница у Бозеу настоји да буде устројена по угледу на египатску монашку заједницу 4. века, али је истовремено отворена и за монашка устројства епохе 20. и 21. века. Игуман општежића није свештеник, па се не разликује од остале братије, а монаси, осим својих белих туника, облаче и лаичку одећу свога времена, чиме не желе да се разликују једни од других, али ни од световних људи. На тај начин они решавају проблем синтезе и симфоније служби – свештеничке са послушничком, односно свештеничке са лаичком. Тако се потенцијални проблем тензије између клерикализма и лаицизма, односно презвитеријанизма и конгрегације видно ублажава.

3. Мачем власти се не сме сећи грана или столица на којој се седи. Ко се ухвати у коло кнежева овога света, који иначе не стижу да упознају славу Божју, мора да игра наручено коло. То коло, како видимо, једанпут је коло пајаца, други пут схизофреника, а трећи пут мафије, човекубица и људождера.

4. Манастир Бозе показује да је римокатоличкој Цркви помоћ православне Цркве потребнија више него икада, и да јој, по речима једног од присутних опата (*p. Nicolas Egender, Chevetogne*), присуство православних монаха никада није било потребније.

5. Проблем апсолутизације примата јурисдикција није другачији од проблема апсолутизације папског примата. Православни експлоатишу тему јурисдикције као да друге теолешке теме не постоје, а римски епископ тему примата свете Столице истиче над свим осталим као да другог посла нема (епископ Георгије Кодр).

6. Бесмислено је некога осуђивати као личност, макар се радило о личности јеретика, или чак самога Сатане, ако се и када се ми сами налазимо у страстима. Страсти су непостојање, а греси небиће (на основу коментара епископа бачког Иринеја).

7. Хришћани Руске Православне Цркве, нарочито њена јерархија, такође подсећају на војску ромејскога Царства; односно, они су војска Трећег Рима. Дух санктпетербуршке епохе Петра Великог и Јекатерине Велике опет, одгонета се само помоћу речи апостола Павла: *Вама није тесно у нама, него вам је тесно у срцима вашим (...)* Не упрежите се у исти јарам са неверницима; јер шта има праведност са безакоњем;

или какву заједницу има светлост с тамом? И какво је слагање храма Божјег са идолима? (2. Кор 6, 12, 14, 16). Стога, ако је ко у Христу, нова је твар; старо прође, где, све ново постаде (2. Кор 5, 17). Ново је од пре двадесет векова, камоли од времена Великих, Императора Петра и Императорице Јекатерине. Испунило се време и приближило се Царство Божје (Мк 1, 15) а они као да нису хтели сами да у њега уђу, нити другима дозвољавали да у њега улазе. Наиме, они су се користили целокупним правом хришћана, а нису ништа поднели налик хришћанима који брину да не учине какву сметњу Јеванђељу Христовом (1 Кор 9, 12). Напротив, све су учинили да би засметали Јеванђељу Христовом, као да су били Аугуст и Аугуста који заповедају римским легијама, а не оно што је требало бити: предводници Божјег благоверног народа и његови помагачи у покајању. Нажалост, они то нису били!

8. Теме свештених носилаца симфоније епископа спољашњих и унутрашњих ствари и Трећега Рима одвећ су експресивне. Са њима се свом жестином суочио Помесни Сабор Руске Православне Цркве 1917 – 1918. Тежње, резултати и плодови овог помесног сабора још увек наилазе на одјек и рецепцију у Православној Цркви. Међутим, потребе за плодовима другог изворног црквеног сабора подједнако су присутне и у Матици и у Дијаспори.

9. За нас је од велике важности веза са српском мученичком Црквом, коју ми дубоко осећамо и поштујемо (Енцо Бјанки).

10. Римокатолички свет је отворен за нас и тражи нашу помоћ (речи једног православног учесника Симпосиона).

11. Целокупан проблем имјаславства или оноματοлогије срзоао се на вид руског тероризма против домаћег, руског монаштва на Атону. Представници Руске Цркве у сарадњи са државном силом у периоду активног решавања овога проблема практично су допринели нестанку светогорског руског монаштва, а да пером својих теолога ипак ни до данас нису разрешили овај проблем. Када су пак сами руски монаси Светоандрејевског Скита почели да продубљују теологију Имена Господа Исуса Христа, они су то учинили изван оквира иконолошког и личносног. Пошто проблем никада није довољно јасно и директно доведен у везу са Личношћу Христа, и опет само богопознање такође у везу са Његовом Ипостаси као релационом, он до даљњег остаје без задовољавајућег одговора и од стране свих руских богослова, упркос иконоцентричним и просопоцентричним темама једног Сергеја Булгакова и Владимира Лоског. Што се Владимира Лоског тиче, он је сâ? бацио сенку на своје, иначе изузетно богословско дело, теоријама о Другој икономији

Духа Светога, и Тројичности која надилази конкретне Личности (Зизјулас). Срећом, оне му га ипак нису помрачиле. Харизматичност остаје као основна богословска порука Владимира Лоског, али и одлика самог његовог импозантног богословског дела. Тога су свесни и савремени, водећи православни теолози, па су склонили да кажу: *Да није било Владимира Лоског, ми сада не бисмо били и седели овде где јесмо* (Ставрос Јагазоглу).

12. Трансмитовање значајних православних теолога 20. века из неопатристичке сфере у светоотачку и обратно – показатељ је да је епоха харизматско – институционалног богословља епоха саме Цркве.